

VÁLTOZÓ HAZÁNK

A Ság-hegy

„Messze setétedik már a Ság teteje,
Ezentul elrejtí a Bakony erdeje,
Szülőföldem képedet.”

(Berzsenyi Dániel)

Mintegy másfél-két millió éve hazánk vulkanikus terület volt. Több, mint 100 helyen tört fel a bazaltláva, illetve szórt törmelék a felszínre a vulkán. Nem különleges dolog tehát hazánkban a bazaltos vulkánrom. A 279 m magas celldömölki Ság azonban kitüntetett hegy. Messze elszakadva a többi vulkáni területtől, egymagában áll, mint a Marcal egyhangú lapályának ékeménye.

Kialakulásának története semmiben sem tér el a többi rétegvulkáni romtól. A Somló, a Bada-csony testvérei a Ságnak.

A vulkánosság tufa-szórással kezdődött. A heves kitörés vulkáni port, lávafosztlányokat, a mélyebb rétegek közeit a felszínre hozta, körben kiszórta és összekeverte. Ezt a puha, szürkés tufakövet a lávpad alatt találjuk, a parkolóhelyre meredeken leszakadó hegyoldalból gyűjthetünk is belőle.

A tufa-szórást lávaömlések követték. Először mintegy 20–30 m vastag, szürkésfekete kőzet tört a felszínre. Ezt a kemény kőzetet használták a vasutak alapozásához. Szilánkosan törik, megütve csengő hangot ad. A modern zenében használatos kő-xilofonok „hangolható” kőve a Ságról is begyűjthető. Kitűnően bírja az óriási hőingásokat is, ezért a sági bazaltok kiváló szauna-kövek.

A „szürke bazaltot” „fekete bazalt” fedte be. Ez már málékonyabb, puhább.

Salakos, gázokkal átjárt, hólyagos vöröses színű bazalt volt az utolsó kitörés anyaga. Ez valósággal beleégett a kráterbe, kitöltve azt. A bánya legszebb részlete a feltárt kráter vörös színű belésével. E helyen emlékezzünk meg *Jugovics Lajos*ról, hazánk nagy bazaltkutatójáról, aki 1937-ben először írta le a Ság-hegy ismertett vulkáni történetét.

Többi társával együtt a Ság is kialakult és megindult az elromosodása. A vulkán környezete lepusztult, elmosták a folyók, elhordták a szelek. A kemény bazaltpajzs az idők folyamán viszont tanúhegyként megvédte az alatta sorakozó puha rétegeket. Így a 40 m vastag bazaltpajzs további 50 méterrel magasodott környezetére fölé és kialakult a vulkánromjainkra általában jellemző, csonkakúpra emlékeztető forma.

A bazaltpajzs felszíne csaknem sík, kör alakú volt. Középen kis kúp ült, amit az utolsó kitörés salakos bazaltja épített. Ez volt a „hopoka”. A pajzs oldala meredek volt. Ahol a kihülés oszlopos bazaltot eredményez, ott a meredek oldal sziklafala az orgona sipjaira emlékeztet. „Bazaltorgona” — ahogyan a tudományos irodalom hívja — a Ságön nem alakult ki. A lávapajzs lábától hosszú, enyhe lejtő húzódik, lassan olvad bele a környezetet síkjába. Vulkáni törmelék fedi. A bazaltpajzsot lefejtették, a törmelék lejtő épen megmaradt, ezt szőlő borítja.

A vulkánosság utóvulkáni működéseiben még meg is él. A kitörés alkalmával összetöredeztek a felszínhez közel eső, merev kőzetrétegek. A törések mentén a nyomás alatt álló rétegvizek a felszínre törtek, a hegy körül számos forrás fakad. A vulkáni területen viszonylag sekély fűréssal meleg víz tör a felszínre, *Mesteri* termálviz is a Ság utóvulkáni ajándéka.

A Ság-hegy „településtörténete” ötezer évre nyúlik vissza. A kiemelt bazaltpajzs jól védhető volt: messziről észre lehetett venni a támadót, a körben meredek hegyoldal pedig jó védelmet nyújtott. A kiváló talaj- és éghajlati adottságok is csábítóak voltak. A későbbi kőbányászat során előkerültek a neolitikum ősemberének szerszámai. A rómaiak a hegyen erődítményt építettek, ők telepítették meg a szőlőt is.

1891 emlékezetes dátum. *Eötvös Loránd* a Ságön próbálta ki először a világhírű találmányát, a torziós ingát. Felfedezte azt a törésvonalat, amelynek mentén felszínre tört a Ság, a Somló és a Kabhegy bazaltja. Ezt a törésvonalat Somló-Kisszőlősi törésnek nevezte el. A nevezetes eseményt emlékoszlop örökíti meg.

1911-ben alakult a Ság-hegyi Bazaltbánya RT és megkezdte a bazalt kitermelését. A vasútépítkezések megkövetelték a kemény kőzet bányászását, mert másutt a környéken nem találtak vágányalapozáshoz szükséges követ. 1957-ig fejtették a bazaltot, ekkor a bánya kimerült. Sokan búslakodnak azon, hogy a bányászat az egyik szép bazaltos hegyünket elcsúfította. Ha mindegyik hegyünk így járt volna, valóban szomorkodhatnánk. Mivel azonban csak egyetlen hegy gyomrát fejtették ki — méghozzá páratlan hozzáértéssel —, megbékélve mondhatjuk, hogy a Ság hazánk legszebben feltárt vulkánikus hegye. Kipararálták a krátert, megmaradt a „hopoka”, a kráter mellett a bazaltpajzs keresztmetszete meredek feltárásban tanulmányozható. Meghagyták a „gyapjűszákokat”, a bazalt különleges megmerevedett, gömbhéjas elválású formát is. (Erre az érdekes természeti jelenségre emelték a 48-as keresztet.)

Amióta a bányászat befejeződött, a nyár érdekes színtöltte a „kráter-hangverseny”. A bánya lenyűgöző mérete, kitűnő akusztikája felejthetetlen élményt nyújt a hallgatóságoknak.

A geológiai és történeti érdekességeken túl más nevezetességeket is nyújt a Ság. Különleges a hegy élővilága. Fölötte ragadozó madarak köröznek méltóságátjeljesen. A meredek sziklafalak a magas-hegységek madarainak is fészkelési lehetőségeket kínálnak.

Világhírű botanikusunk, *Borbás Vince* 1887-ben figyelte fel a hegy különleges növényvilágára: messze nyugatra szakadva, szinte az Alpok tövében található itt a nagy orosz sztyeppnek egy különleges foltja. *Borbás* 177 féle növényt írt le, fajokban tehát igen gazdag a hegy. A délnyugati oldal lejtőfűves sztyeppjének kiemelkedő érdekessége a pusztai árvalányhaj. (Alománnyában a turisták óriási kárt okoztak.) A közelmúltban jeles botanikusunk *Csapodi István* vizsgálta meg a Ság növényvilágát: vajon a nagyfokú természetátalakítás mennyiben változtatta meg a *Borbás* Vince által felvázolt képet? Örömmel állapította meg, hogy a csaknem fél évszázadig tartó erőtlen beavatkozás nem okozott említésre méltó kárt a növényvilágban.

A Ság 1974-ben tájvédelmi körzét lett. 1975. május 14-én avatták a Kemencsaljai Természetvédelmi Napok keretében. Az egykori bányagazgatási épületet vendéglátó üzemmé alakították. Idáig kúszik fel az autót és a végére tágas parkolót építettek. A hegyen sétautakat, pihenőket létesítettek. Érdemes lenne megmenteni az egykori bányauzem még megmaradt egyéb épületeit is. A bánya egykori transzformátor házában 1977-ben nyílt meg a Ság-hegyi Múzeum gazdag történeti és természettudományi anyaggal.

Évente több száz turista fordul meg a Ságön. Napjainkban a legtöbben gépkocsival érkeznek. Kevesen választják már a Túrakalauz javaslatát: a Celldömölk—Ság—Mesteri—Celldömölk sétát. Pedig, ha gyalogszerrel „tévéd be” az ember a szőlők közé, könnyen talál egy-egy prés-házat, ahol a gazda éppen foglalatokodik és a vándort magyaros vendéglátásban részesíti. A sági bor felveszi a versenyt a badacsonnyal és a somlóival — bár a jellemző tájfajta között nem szerepel, nem tartják számon. A bor mellett a pince félhomályában megelevenednek a szájhagyományok: véres betyárhistóriák és a hegy keletkezésének mondája. Talán *Berzsenyi Dániel* gondolatvilágára is hatottak ezek az elbeszélések, aki a közeli Egyházashetyéről gyarkorta ellátogatott a hegyre.

Dr. Bokor Péter

Baglyok – a mezőgazdaság ingyenes segítői

Sajnos még ma is akadnak emberek, akik babonás félelemmel gondolnak az éj sötétjében nesztelen szárnyakkal repülő baglyokra. Talán e madarak zömében éjszakai és ezért titokzatosnak tűnő életmódja, esetleg nagy, kerek és előre irányuló szemeik, amelyek némi túlzással emberre emlékeztető arcból néznek vissza ránk, okozzák azt a néma félelemmel vegyes bizalmatlanságot, ami a baglyok iránt sokfelé megnyilvánul. Valószínűleg ez az emberies, „tudós” arckifejezés az oka annak is, hogy a baglyokat sokáig különösen bölcs madaraknak tartották és Athene istennő nevét a kuvikok nemzetsége (Athene) ma is viseli. A valóságban a baglyok agyának térfogata viszonylag kicsi és értelmi képességeik nagyon is közepes szinten állnak.

A baglyok nem tartoznak a ragadozó madarak közé — a rendszertanban a kakukkok és a lappantyúk között kaptak helyet —, de vadászati módjuk és táplálkozásuk azokéval sok tekintetben megegyező. Erre utalnak a zsákmány megragadására alkalmas hegyes karmaik és erős csőrük is. Hazánkban nyolc fajuk költ, további négyet — hóbagoly (*Nyctea scandiaca*), karvallybagoly (Surni ulula), törpekuvík (*Glauclidium passerinum*), gatyáskuvík (*Aegolius funereus*) — mint alkalmi vendéget tartunk számon.

Valamennyi bagolyfaj tollazata rendkívül lágy, puha, ez okozza azt a sokszor megcsodált képességüket, hogy testetlen árnyként, minden zaj és suhogás nélkül tudnak repülni. Ez összefügg zömében éjszakai életmódjukkal is, hiszen így zsákmányukat láthatatlanul és észrevétlenül tudják megközelíteni. Az elterjedt véleménnyel ellentétben napfénynél is kitűnően látnak, abszolút sötétségben viszont egyetlen bagoly sem lát. Nagy szemek szerkezete azonban lehetővé teszi, hogy a legkisebb fényt is felhasználják, a csillagok vagy a hold gyenge világánál is kitűnően tájékozódhatnak. Vadászat közben elsősorban mégis kitűnő füleiket használják, pontosan „bemérik”, hol mozog az avarban vagy a fű között az egér és hová kell hegyes karmaikkal odakapniuk.

A baglyok táplálkozását szerte a világban, így hazánkban is behatóan vizsgálták, elsősorban a táplálék meg nem emésztett részeit, szórt és csontokat tartalmazó hosszúkúvák képletek, az úgynevezett köpetek analízise segítségével. A szétválogatás után előkerült apró koponyák és állkapcsok pontosan meghatározhatók, így a köpetek rendszeres gyűjtése és feldolgozása után pontos képet kaphatunk egy-egy bagolyfaj vagy egyed mindenkorai étrendjéről.

Nehéz lenne a hazánkban élő bagolyfajokat külső megjelenésük alapján rangsorolni, de ha egyszer mégis szavazásra kerülne a sor, valószínűleg a *gyöngybagoly* (*Tyto alba*) vinné el a pálmát (lásd az első borítón). Ennek a varjú nagyságú madárnak tollazata felül palaszürke, finom, fekete és fehér színű, gyöngyszerű pettyezéssel, alul rozsdássárga, ugyancsak finoman gyöngyözött. A baglyok arcát annyira meghatározó úgynevezett „fátyol”, amely tulajdonképpen sugárszerűen elhelyezkedő tollakból áll, a gyöngybagolynál jellegzetesen szív alakú s ez egészen különös arckifejezést kölcsönöz számára.

Kifejezetten éjszakai életmódú madár, napközben saját jászántábol soha nem mutatkozik. Kultúrákötő faj, amely Közép-Európában szinte kizárólag emberi épületekben, főleg templomtornyokban, öreg épületek elhagyott padlásterén tanyázik. Csak amikor már teljesen besötétedett, repül ki és rejtekre még a hajnal derengése előtt visszatér. Tápláléka hazai vizsgálatok szerint elsősorban különböző rágcsalókból, főként mezei pocokokból áll, de a többi bagolyfajhoz viszonyítva sok cickányt is fogyaszt. Táplálékában madarak is szerepelnek, ezek legnagyobb része veréb.

A gyöngybagoly költési ideje általában április és augusztus közé esik, a párok bőséges táplálékkinálattal esetén (pocokjárásos évek) kétszer is nevelhetnek fiókákat. A fészekalj rendszerint 4–7 tojásból áll, de számukra kedvező években akár 12 is lehet. A fiókák egy hónap múlva kelnek ki és kb. két hónapos korukban repülösek.

Az öreg madarak többnyire télen is a költőhelyen maradnak, a fiatalok egy része elvonul. Kemény, hideg telek, mint a legutóbbi is, erősen megtizedelhetik a gyöngybagolyállományt és évek kellene, mire az újra összeszedi magát. Dr. Kalotás Zsoltnak elsősorban a Dunántúli déli felén végzett felmérései szerint komoly veszélyt jelent számukra a nyestek elszaporodása is. Ez a mozgékony, karcsú ragadozó szintén előszeretettel telepszik meg tornyokban, padlásokon tehát ugyanabban az élettérben, ahol a gyöngybagoly, elpusztítja a fiókákat, de az öreg madarakat is, ezért sürgős szükség van megfelelő védelmi intézkedésekre. Kalotás Zsolt egyebek mellett a templomhoz nagyon közel álló fák eltávolítását, illetve a tető felé hajló ágak levágását ajánlja, mert a ragadozó ezeken állt meg a toronyba.

Ahol a tempomokat renoválják, ott többnyire teljesen lezárják a tornyot, hogy megakadályozzák a galambok és csókak bejutását. Ezek a madarak ugyanis tűzvédelmi szempontból veszélyes fészekanyagot, száraz gallyakat, szalmát hordanak be az ablakokon át. A zsaluk lezárásával azonban kirekesztik az ilyen szempontból teljesen „ártatlan” gyöngybaglyot is, amely fészekanyag nélkül, a pusztai aljzatra rakja tojásait. A *Magyar Madártani Egyesület 1985-öt a gyöngybagoly védelme évének nyilvánította* és ennek keretében sor kerül azoknak a külföldön már rég sikeresen alkalmazott fészkelőládáknak a felszerelésére, amelyeket belülről erősítenek az ablaknyíláshoz. Így a gyöngybagoly ugyan nem juthat a toronyba, mégis megfelelő költőhelyet kap s a kb. 1 x 0,5 m alapterületű sötét ládában nyugodtan nevelheti fiókáit. Az egyesület természetesen egyéb módon, propagandakiadványokkal, előadásokkal is igyekszik segíteni a gyöngybaglyokat. A kitűzött célt, hogy az állomány erősödjön és legalább egyetlen pár minden községben megtelepedjen, reméljük előbb-utóbb sikerül elérni.

Leggyakoribb hazai bagolyfajunk a narancsvörös szemeiről és hosszú tollfüleiről könnyen felismerhető *erdei fülesbagoly* (*Asio otus*). A hozzá hasonló *réti fülesbagoly* (*Asio flammeus*) tollfülei kicsinyek, a madár általában világosabb színezetű. Hazánkban csak elvétve fészkel, legutóbb a Hortobágyon költött. Főként a mezei pocok túlszaporodások (gradációk) éveiben telepszik meg. Ezzel szemben az erdei fülesbagoly gyakorlatilag mindenütt előfordul, a nagy ősparkokban éppen úgy, mint a folyóárterek erdeiben vagy az apró alföldi akácfontokban. Állandó madár, számuk télen az északabbról hozzánk érkezőkkel még növekszik is. Ilyen-

kor, körülbelül november és március között, kisebb-nagyobb csoportokban együtt töltik a nap-palt. Nem idegenkednek az emberi közelségtől, rendszeres téli gyülekezőhelyeiket ismerjük városokból is. Az esti szürkület beálltával egymás után kapnak szárnyra, elszélednek a környező réteken és szántóföldeken, de mire a kései hajnal derengeni kezd, már újra megszokott fáikon üldögélnek. Ahol nem zavarják őket, oda éveken át rendszeresen visszatérnek. A parkokban, kertekben, tehát emberektől sűrűn látogatott helyeken tanyázó példányok hamar hozzászoknak a jövés-menéshez. Csendszen ülnek az ágakon, legfeljebb tágra nyitott szemekkel követik az alattuk elhaladó emberek minden mozdulatát.

Az erdei fülesbagoly tápláléka a hazai vizsgálatok szerint túlnyomó többségében különböző apró rágcsálókából áll. Helyenként és esetenként jelentős lehet a madárzsákmány is, ami főleg verebekből és egyéb pintyfélékből áll.

Mint a legtöbb rokon faj, az erdei fülesbagoly sem épít fészket, tojásait szarkák és varjak régi otthonaiba, néha ragadozók elhagyott fészkeibe rakja. A szarkákkal, varjakkal együtt korán, március—áprilisban kezd költeni s ezt a tavaszi dúvadirtáskor mindig szem előtt kell tartani. A kis akácokban vagy az ezüstfa sűrűjében lapuló fészkekben ugyanis gyakran nem az igazi tulajdonos, hanem a bagoly melengeti tojásait. Távcsővel már távolabbról jól láthatjuk a tojásain lapuló madár felmeresztett tollfüleit.

A többnyire 4—5 tojásból 27—28 napi kotlás után kelnek ki a kezdetben fehéres pihékkal borított fiókák. A hím madár hordja a táplálékot a fészkekhez, de a pocokokat már a tojó aprózza fel a kicsinyek számára. Háromhetes korukban már elhagyják otthonukat és a közeli ágakon üldögélnek. Egy hónapos korukban kezdenek repülni. Bár az erdei fülesbagoly ma még gyakori hazánkban, védelméről nem szabad megfeledkeznünk. Az olyan erdőkben, ahol nincsenek varjú- vagy szarkafészkek, összekötözött és hasonló alakúra formált műfészkekkel segíthetjük elő megtelepedésüket.

Még a baglyok között is feltűnően nagy, tollfülek nélküli kerek fejéről, fekete szemeiről és zömök alakjáról könnyen felismerhetjük a *macskabaglyot* (*Strix aluco*). Vannak vörhenyes és szürke színezetű példányok. Eredetileg erdei madár, de megtelepedett az ember közelében is, ahol padlásokon, kéményekben tanyázik. Korán párzik és rendszerint már a tél első felében felhangzik kísértetiesnek tűnő, huhogó, kacagó hangja a költőhely közelében. A tojó enyhébb teleken már februárban kotlik, a 3—5 tojásból egy hónap múlva kelnek ki a fiókák. A macskabagoly tápláléka rendkívül változatos, benne fő tartózkodóhelyének megfelelően elsősorban erdei fajok, erdei egér és pocok szerepelnek nagy számban, de gyakori a madárzsákmány és

Az erdei fülesbagoly többnyire szarka- és varjúfészkekben költ

A kuvik apró rágcsálók mellett sok rovarot is pusztít (Bécsy László felvételei)

A füleskuvik szívesen elfoglalja a mesterséges fészekodúkat is

a pele is. A macskabagoly állandó madár, költőhelyén a leghidegebb télben is kitart. Hazai állományát nem fenyegeti veszély.

Közele rokona, a jellegzetesen hosszú farkú *uráli bagoly* (*Strix uralensis*) csak a legutóbbi időkben kezdett terjeszkedni Magyarországon. A Zempléni-hegységben 1962-ben költött, azóta ott több-kevesebb rendszerességgel fészkel, de időközben megtalálták a Bükkben is. A párok száma nem nagy és megtelepedésük mindig a táplálékviszonyok függvénye. Ha sok az erdei egér, megjelennek az uráli baglyok is, valószínűleg a szomszédos szlovákiai költőhelyek felől. E faj életmódját hazai viszonylatban elsősorban Bécsy László vizsgálta, de a gyűjtött köpetanyag még távolról sem elegendő ahhoz, hogy annak alapján táplálkozásával kapcsolatban véglegetesen lehessen mondani.

A hazánkban élő bagolyfajok közül az *uhu* (*Bubo bubo*) a legveszélyeztetettebb. Körülbelül 15 pár él az országban, ami az élőhelyként számba jöhető területek nagyságát figyelembe véve feltétlenül kevés. Még akkor is, ha az egyes párok viszonylag nagy területet igényelnek és a határokon belül fajtársaikat nem engedik megtelepedni. Sok tényező játszott közre abban, hogy legnagyobb bagolyfajunk, a rozsdabarna alapon feketével mintázott testével, hosszú tollfüleivel és hatalmas, narancsvörös szemével jól ismert uhu ilyen nehéz helyzetbe jutott. A további pusztulást megakadályozandó, ma a legfontosabb feladatunk az élőhelyek, különösen a költőterületek fokozott védelme.

Az uhu sziklapárkányon, bokor tövében költi ki általában 2—4 tojását. A fiókák 31—36 nap alatt kelnek, és az első időkben anyjuk éjjel, nappal mellettük marad, melengeti és védelmezi őket. Háromhetes korukban kimásznak a fészekből és a környéken rejtőznek el. Ilyenkor már mindkét szülő hordja számukra az eleséget, de sajnos éppen ez az az időszak, amikor őrizet híján könnyen a róka vagy a nyest zsákmányaivá válhatnak. Az uhu tápláléka rendkívül változatos és a törpeegértől a fiatal özgidáig minden szerepelhet benne, a köpetvizsgálatok tanúsága szerint azonban túlnyomó többségében mégis csak rágcsálókat fogyaszt. Az európai bagolyfajok táplálékában például a hörcsög részaránya éppen az ununál a legnagyobb.

A *kuvik* (*Athene noctua*) és a *füleskuvik* (*Otus scops*) nem fajtestvérek, külön nemzet-ségbe tartoznak. Az utóbbi az egyetlen vonuló bagolyfajunk, amely minden őszi őrrel, hogy a trópusi Afrikában lévő telelőterületeire repüljön. Hazánkban viszonylag ritka. Áprilisban érkezik és az öreg fákkal tarkított gyümölcsösökben, legelőerdőkben, szőlőhegyeken, déli kitettséggel öreg tölgyesekben ettől kezdve a nyár derekáig hallhatjuk jellegzetes, rövid fűtyentő hangját. Harkályoduban, ágak kikorhadt üregeiben fészkel, de megtelepszik a számára kihelyezett tág nyílású mesterséges fészekodúban is. Elsősorban rovarokkal, sáskákkal, bogarakkal, éjjeli lepkékkel táplálkozik, 3—4 fiókáját is ezekkel táplálja.

A kuvikot neveztek régebben halálmadárnak is. Ez a kis termetű, tollfülek nélküli bagoly ugyanis szívesen telepszik meg a falvakban, tanyákon, vasúti állomásokon, általában az ember közelében. Tavaszi estéken gyakran hallhatjuk nagyon jellegzetes, kuvikolő hangját. Régen, amikor még csak petróleummal vagy gyertyával világítottak és a szobában csak akkor volt

éjjel is világos, ha nagybeteg feküdt az ágyban, a kuvik gyakran kíváncsiskodott az ilyen ablakok körül, hogy a fényre érkező lepkékre, bogarakra vadásszon. Ha aztán kukkolt is a tetőn néhányat, a beteg pedig történetesen éppen aznap éjjel halt meg, semmi nem moshatta le a szerencsétlen kis bagolyról, hogy ő volt a halál hírnöke. Szerencsére az emberek ma már nem haragsznak rá s bár például az Alföldön úgyszólván minden tanyának, nagyobb birkahodálnak megvan a maga kuvikpárja, senki sem nézi görbe szemmel a kis bagoly felbukkanását. Pedig a kuvik viszonylag gyakran látható, szívesen üldögél a tetőn vagy a kémény sarkán napvilágnál is, elsősorban a reggeli órákban. Tápláléka főképpen a rágcsálók és rovarok között oszlik meg, cserebogárrajzaskor például szinte kizárólag belőlük él. A párok faodúkbán, löszfalak üregeiben, padlászgerendák között, eresz alatt nevelik 3—5, de néha akár 7 fiókájukat. Az önállóvá vált fiatalok ősszel szerte kóborolnak, az öreg madarak viszont télen is ugyanazokon az épületeken láthatók.

A baglyok fontos szerepet töltenek be a természet nagy háztartásában, de a rágcsálók nagyszámú pusztításával a mezőgazdaságnak, az embernek is hasznára vannak. Elméleti, de reális vizsgálatokon nyugvó számítások szerint például egy 50 példányból álló telelő erdei fülesbagolycsapat november 1. és március 31. között a nappalozóhely környékén naponta kerekben 200, a teljes időszak alatt (5 hónap) 30 000 mezei pocokot zsákmányol. Ez önmagában véve is igen tekintélyes mennyiség, de ha figyelembe vesszük azt is, hogy a télire megmaradt és a tavaszi nagy szaporodást előkészítő példányokról van szó, a dolog még sokkal nagyobb jelentőségű, hiszen minden nőstény pocokkal azok leendő ivadéka is megsemmisülnek. Nem árt elgondolkozni azon sem, hogy míg a vegyszeres pocokirtás során a kísérő veszélyektől eltekintve is minden elpusztított példány pénzbe kerül, a baglyok rágcsálóirtó tevékenységüket ellenszolgáltatás nélkül és az időjárástól függetlenül végzik. Éppen ezért az érvényben lévő jogszabály szerint a *házánknak előforduló valamennyi bagolyfaj védett*. Eszmei értékeik a következőképpen alakulnak: 30 000 Ft: uhu; 10 000 Ft: hóbagoly; uráli bagoly; 3000 Ft: füleskuvik, karvalybagoly, réti fülesbagoly, gyöngybagoly; 1000 Ft: erdei fülesbagoly, gatyás-kuvik, kuvik, macskabagoly (a törpekuvik előfordulása még annyira új, hogy nem szerepel a Tanácsok Közlönyében megjelent 1/1982. (III. 15.) OKTH számú rendelkezés 2. számú mellékletében, amely a védett állatok pénzben kifejezett értékét tartalmazza.)

Schmidt Egon

A Kisteleki alapítvány pályázati fölhívása szegedi helytörténeti munkára

A Kisteleki Ede emlékezetére alapított pályadíjat negyedizben 1987. május 11-én osztjuk ki. Fölhívjuk a Szeged múltjával, jelenével, jövőjével foglalkozó kutatókat, hogy pályamunkáikat 1986. december 31-ig ajánlottan küldjék meg. A *feltételek a következők*: 1. Csak kiadatlan, a pályázat céljára első példányban készült, legalább 4, legföljebb 10 ív (egy ív 22 szabványosan gépelt lap) terjedelmű, Szegeddel kapcsolatos mű nyújtható be. — 2. A pályamű tárgyát nem szabjuk meg. A tárgyválasztást (új tárgykörök földolgozását, új források föltárását, új szempontok érvényesítését) értékeljük. 3. A bizottság egy pályadíjat (12 000 Ft), két — egyenként 7000 Ft-os —, és két — egyenként 4000 Ft-os — jutalmat ad ki. 4. A díjnyertes és jutalmazott pályaművek a Somogyi-könyvtár állományába kerülnek. 5. A pályázat jelíges; a szerző nevét a dolgozat nem tartalmazhatja. Nevét és címét zárt borítékban mellékelje. Nem vehet részt a pályázaton, aki pályaművének tárgykörében korábban már közleményt jelentetett meg. — 6. A bizottság döntését titkos szavazással hozza. — 7. A díjazottakat levélben értesítjük, a közvéleményt pedig a díjkiosztásról a Délmagyarország és a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain tájékoztatjuk.

A Kisteleki-alapítvány bírálóbizottsága
Szeged, Somogyi-könyvtár 441. pf. 6701

A Kisteleki-alapítvány 1985. évi nyertesei: Pályadíj (12 000 Ft): DR. GRÁFIK IMRE (Szentendre): Szegedi hajóforgalom a reformkori hajóhidnapló alapján. — Jutalom (7000 Ft): T. KNÓTIK MÁRTA: A szegedi fényképészet 1879—1896; DR. HABERMANN GUSZTÁV: Aigner Károly gyógyszerész élete és a „harmadik” gyógyszerártár története. — Jutalom (4000 Ft): DR. GIDAY KÁLMÁN: A szegedi sajtó története 1849—1944. — Jutalom (2000 Ft): DR. AGÓCSI JÁNOS: Kocsma a Szabadság téren.

Dr. Péter László
a bírálóbizottság elnöke